

BARBARA KOVAČEVIĆ

Medvjeda usluga i labuđi pjev

Frazemi su ustaljeni spojevi riječi koji imaju samostalna i uglavnom prenesena značenja. Njima se svakodnevno služimo, izgovaramo ih ili zapisujemo, ali rijetko o njima razmišljamo, ne znamo što točno znače i kako su nastali. Među hrvatskim frazemima mnogo je onih koji imaju životinjske sastavnice, kojima se imenuje koja životinja ili se što s njom uspoređuje. Takvi su frazemi *učiniti/činiti (napraviti/praviti) medvjedu uslugu komu i labuđi pjev*.

Medvjeda usluga

Kad tko u najboljoj namjeri svojim djelovanjem ili pruženom uslugom nanese komu neugodnost, štetu ili veliko zlo, kaže se da mu je učinio (napravio) medvjedu uslugu. Zašto je baš medvjed glavni lik u tome frazemu? U potrazi za motivacijom nastanka toga frazema moramo krenuti od onoga što nam je očito, tj. od medvjedova fizičkoga izgleda. Medvjed je krupna životinja, zbijena tijela te relativno kratkih udova. Čovjek ga doživljava kao nezgrapnu i nespretnu životinju, često i kao priglupoga dobričinu iako je stvarnost malo drukčija. Još od davnina u mnogim se pričama o medvjedima govori o njihovoj dobroti, gluposti i nespretnosti, a jedna je od takvih i basna francuskoga basnopolisca Jeana de La Fontainea (1621. – 1695.) *Medvjed i vrtljar*. Njezine je motive preuzeo i prilagodio ruski basnopolisac Ivan Andrejevič Krilov (1769. – 1844.) u basni *Pustinjak i medvjed* koja govori o usamljenu čovjeku koji je živio daleko od grada, kojemu je najbolji i nerazdvojni prijatelj bio medvjed. Jednoga ljetnog dana umorni od šetnje čovjek i medvjed zastanu da se odmore u hladu. Pustinjak je čvrsto zaspao, a medvjed je pazio na njega. Međutim, nisu imali mira jer je oko pustinjakove glave počela oblijetati dosadna muha, koju je medvjed pokušao šapama otjerati, ali nije uspio. U bijesu je zgrabio veliki kamen i kad je muha sletjela na pustinjakovo čelo, bacio je na nju kamen te je jednim udarcem ubio i muhu i prijatelja. Čineći prijatelju uslugu i s dobrom namjerom, nanio mu je zlo, a i sam je izgubio prijatelja u vlastitoj nepromišljenosti i nespretnosti. Tako je nastao frazem *učiniti/činiti (napraviti/praviti) medvjedu uslugu komu, a medvjeda se usluga* ustalila u mnogim svjetskim jezicima prevođenjem basni (njem. jemandem/etwas einen Bären dienst erweisen, rus.

.....
 Još od davnina u mnogim se pričama o medvjedima govori o njihovoj dobroti, gluposti i nespretnosti.

оказати кому-либо медвежью услугу, polj. wyrządzić (oddać, zrobić) niedźwiedzią przysługę, slov. narediti komu medvedjo uslugo).

Labuđi pjev

Posljednje djelo kojega autora koje se smatra osobito važnim, djelo kojim se zaokružuje čiji autorski opus (umjetnički ili znanstveni) u hrvatskome se jeziku naziva labuđim pjevom. Također labuđim se pjevom smatra i čije važno posljednje djelo napisano pred smrt. Frazem *labuđi pjev* i njegova inačica *labuđa pjesma* veoma je star, a svoje podrijetlo vuče još iz antike i legende da labudovi prije smrt ispuštaju glasove koji podsjećaju na tužnu i lijepu pjesmu. Prema nekim vjerovanjima labudovi se, kad osjete da im se bliži kraj, vraćaju se na rijeku koju su stari Grci zvali *Maiandros* (u Maloj Aziji) da otpjevaju svoju posljednju pjesmu. To su vjerovanje zabilježili basnopolisac Ezop u svojim basnama, Eshil u svojoj tragediji *Agamemnon* te Ciceron u djelu *O govorniku*. Da sva ta vjerovanja nisu bez osnove, potvrđuju i zapisi

.....
 Frazem *labuđi pjev* svoje podrijetlo vuče još iz antike i legende da labudovi prije smrti ispuštaju glasove koji podsjećaju na tužnu i lijepu pjesmu.

njemačkoga prirodoslovca Alfreda Edmunda Brehma (1829. – 1884.), koji je u djelu *Život životinja (Tierleben)* iscrpno opisao život labuda i melodioznost njihova glasanja koje su poezija i predaja idealistički oslikale kao pjev. Zasnovan na antičkoj legendi, ovaj je frazem zadobio internacionalni karakter (grč. κύκνειον ᾠσμα / kúkneion âisma, lat. cygni cantus, tal. canto del cigno, franc. chant du cygne, engl. swan song, njem. Schwanengesang, rus. лебединая песня, češ. labutí píseň.).

Frazem *labuđi pjev* u novije se vrijeme upotrebljava u mnogim kontekstima u kojima ga ne bismo očekivali te je takvom uporabom dobio novo i općenitije značenje 'posljednji uspješni ostvaraj kakva talenta', koje nije više isključivo vezano za područje umjetnosti ili znanosti, tj. za glazbu i kakav pisani ostvaraj. Stoga se često susreće na stranicama novinskih sportskih stranica kad se govori o posljednjim uspjesima sportaša ili posljednjim utakmicama nogometnih momčadi te oproštajnim utakmicama nogometaša, npr.:

Labuđi pjev Ivice Kostelića: Velika šansa za zlato je propuštena, novo olimpijsko srebro je tu; Zidaneov labuđi pjev općinio svijet; Ronaldinho želi labuđi pjev na brazilskom SP-u.